

többször is cikkeztek ez idő tájt arról, hogy a szlovákiai magyar színház Budapestre irányítja, illetve, hogy a magyar irredentizmus céljait szolgálja. Nem sokkal volt sikeresebb Faragó következő évada sem, ráadásul két nyári hónapra korlátozták a pozsonyi játékidényt és a kassai idényt is rövidebbre szabták.

A Pozsonyból kiharcolt Polgár Károlyék ezalatt kisebb-nagyobb városokba kényszerültek.

Bérczy Jenő érsekújvári színidirektor is a város környékén tájolt társulatával.

A magyar színészet játéklehetőségei tovább szűkültek. A cseh-szlovák Színügyi Bizottság 1921 őszén megszavazta, a Szlovák Nemzeti Színház azon kérelmét, hogy a Városi Színház 1922. április végéig ök vehessék bérbe, vagyis a magyar és a német társulat csak nyáron tehet be a lábát a Városi Színházba, de tatarozás miatt még ezt az időt is megkurtították, így a két társulatnak együttesen jutott két hónap.

Közben a városi tanács gyűlésén felmerült egy új kőszínház építésének szükségessége, de a vitáknál tovább nem lehetett jutni. Faragó Ödön társulata katasztrófális helyzetbe került. A színpártoló egyesület megalakulását és működését nemcsak a csehszlovák hatóságok akadályozták, de a kisebbségi magyar társadalom széthúzása és érdektelensége is. Faragó sziszifuszi küzdelmet folytatott a fennmaradásért. 1921 áprilisától július közepéig játszottak Losoncon, majd nyári szünet után szeptembertől januárig Kassán, ezt követően egy hónapig Rimaszombaton, azután Tornalján és Füleken, hogy végül márciusban újabb két hónapra visszamenjen Kassára és a szezon anyagi csóddal végződött. Mindenüket lefoglalták, alig bírtak visszamenni Pozsonyba. Közben a rivalizálás tovább folyt. Visszaérkezésük előtt néhány nappal Polgár Károly a Városi Színház színpadán ünnepelte pályafutásának negyvenedik évfordulóját. Egykori társulatának néhány tagjával, a közönség rokonszenvétől kísérvé *Az ember tragédiáját* adták elő. Faragóék előadásait a kiváló szereposztás ellenére is olyan közönnyel fogadta a pozsonyi magyar közönség, hogy 1922. augusztus elején nyilvános segítségkérő levele ellenére kénytelen volt befejezettnek nyilvánítani a pozsonyi színiszezont, miután a színészek szerződése is érvényét veszítette a minisztérium elszabotált koncessziói miatt.

A társulat tagjai azonban úgy határoztak, hogy együtt maradnak és folytatják az előadásokat. Külön felhívással fordultak a pozsonyi magyar közönséghez. A pozsonyi minisztérium azonban elutasította a direktor lemondását, koncesszióját egy évvel meghosszabbította és így az együttes az ő irányításával kezdhetné a kassai idényt. A sajtó azonban tovább kongatta a vészharangot, hogy a két igazgató torzsalkodása, végleg elmergesedett személyi harca a politika malmára hajtva a vizet, halálos csapást jelent a magyar színészetre. Közben persze a szlovák sajtó is sűrűn kommentálta a két direktor párviadalát, a városi színügyi bizottság is Szlovákia teljhatalmú miniszteréhez utalta a döntést Polgár Károly legújabb koncessziós kérelme ügyében. Ugyanakkor a minisztérium – bár Faragó engedélye még nem járt le – pályázatot írt ki a kassai – pozsonyi magyar színtársulat igazgatására és 1922. április 13-án, egyetlen magyar fórum meghallgatása nélkül, a koncessziót az addig meglehetősen háttérben lévő, színházvezetésben és szervezésben tapasztalatlan, ám annál ambiciózusabb színész-rendező, Földes Dezső kezébe adta, akit később Faragó a „szlovenszkói magyar színészet egyik sírásójának” nevezett.

A részletgazdag, adatokban bővelkedő, terjedelmes tanulmányt bőséges forrásjegyzék egészíti ki.

Cholnoky Olga

Csabai családnevek

Divičanová, Anna (Szerk): Čabianske priezviska. Békešská Čaba 2015, Výchumný ústav Slovákov v Maďarsku 260 p.

A *Csabai családnevek* c. szlovák nyelven íródott ismeretterjesztő monográfia a békéscsabai szlovák családok személyneveit vizsgálja és rendszerezi többféle szempontból. A mű hiánypótló, ugyanis eddig a magyarországi szlovák eredetű családnevek sem monográfia, sem pedig szótár alakban nem kerültek feldolgozásra. Jelen kiadvány a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete irányítása alatt álló tudományos projektnek az eredménye, és a remények szerint annak a sorozatnak az első kötete, amely a magyarországi szlovák lakosságú települések személyneveit kívánja feltérképezni és elemezni.

A kötet három fő részre tagolható. Az első szakaszban található a Békéscsaba történetéről (Chlebniczki J. 12-17. o.), a csabai családnevek üzenetéről (Gyivicsán A. 18-43. o.) és a legrégebbi és leggyakrabban előforduló családnevek létrejöttének motivációiról (Gyivicsán A., Chlebniczki J., Tuska T., Uhrin E. 44-72. o.) szóló tanulmányok, továbbá itt olvashatunk az eredeti szlovák családnevek etimológiájáról (Valentová I. 73-153. o.) is.

A monográfia második részét a mellékletek alkotják: a térképek (Majo J., Vörös F. 156-223. o.) és egy rövid ismertető az 1938-ig kiveszett békéscsabai családnevekről (Kmet M. 224-226. o.).

A harmadik szakaszban található a csabai családnevek üzenete magyar nyelven (228-244. o.), a felhasznált irodalom (245-250. o.) és a monográfia háromnyelvű összefoglalója (szlovákul, magyarul és angolul 251-259.), végül ezt követi a szerzők rövid bemutatása (260. o.).

A török kiűzése után több hullámban érkeztek szlovák ajkú telepesek a történelmi Magyarország északi megyéiből az elnéptelenedett vidékekre. A dél-alföldi szlovákok ősei Észak-Nógrádon és a Duna-Tisza közén át érkeztek közép-szlovákiai tájakról (Árvából, Hontból, Gömörből és Túrócból) érkeztek.

A szakirodalom a telepesek két típusát különbözteti meg: a letelepített és az individuálisan letelepült (szökött) jobbágyokat. A szökött jobbágyok Nógrád megye déli, ill. Pest megye északi részén telepedtek le, majd néhány évtizeddel később tovább vándoroltak a Dél-Alföld felé. Néhány szlovák családnév éppen ezeknek a migrációs állomásoknak a neveit őrizték meg. A letelepítettek esetében a földesurak arra törekedtek, hogy egyazon településre azonos vallású és nyelvű lakosok kerüljenek.

A békéscsabai szlovákok családnevei hozzájárulnak az ún. „csabai tudat” erősítéséhez is. A statisztikai adatok azt bizonyítják, hogy a legrégebbi szlovák családneveket jelenleg is viselik – igaz, nem azonos számban.

A monográfia szerzői a szlovák családneveket a 2010. évi hivatalos személynév-jegyzék alapján választották ki és dolgozták fel. A családnevek motiváltsága, létrejöttének okai sokrétűek: megkülönböztetnek származással motivált családneveket (feltételezett eredeti származási hely, migrációs állomáshely, nagyobb földrajzi régiókból keletkezett nevek),

foglalkozást jelentő neveket, társadalmi helyzetre utaló családneveket, családi kapcsolatokat jelölő, népnevekből, keresztnevekből létrejött, ill. az egyén külső, vagy belső tulajdonságaira utaló családneveket is.

A kiadvány értékét tovább növeli a szlovák családnevek etimológiájával, jelentésének eredetével foglalkozó fejezet, amelyben a szerző, I. Valentová megközelítőleg ötszáz családnevet elemez, emellett számszerűen feltünteti az adott nevet viselő Szlovákiában élő családok számát is.

A mellékletek részét kétféle térkép-típus alkotja. Az első az ún. migrációs térképek. Ezek a térképeken azon határon túli szlovák településeket (Žibritov: Zsibrita; Skalica: Szkaliczki; Príboj: Pribojszki; Krná: Krnács; Horša: Hurszán), ill. pest-, nógrád- és arad megyei migrációs állomásokat (Bánk: Bánszki; Órbottyán: Botyánszki; Kerepes: Kerepeczki; Arad: Aradszki; Mokrá: Mokran) ábrázolják, amely településnevekből (földrajzi nevekből) a csabai szlovákok családnevei különböző szóképzési eszközökkel létrejöhetnek (Majo J. 164-175. o.).

A másik nagy csoportot az ún. földrajzi-lingvisztikai módszer alapján készült térképek alkotják (Vörös F. 176-223. o.), amelyek 48 térképen a leggyakoribb 24 békéscsabai szlovák családnévnek, ill. névváltozatnak statisztikai adatairól adnak tájékoztatást. Pl. az adott családnév viselőinek száma az egyes településeken, megyékben, a fővárosban, országos viszonylatban.

A monográfia készítői rámutatnak arra, hogy a családnév kutatás igen fontos szerepet játszik a geneológiai, kulturológiai és etnológiai kutatásokban. A bemutatott kiadvány kiváló alapot adhat további szlovák települések, nyelvszigetek családnév kutatásához.

Császári Éva